

Saksprotokoll i hovudutval for kultur, idrett og integrering - 28.04.2021

Spørsmål frå representanten Terje Kollbotn (R):

På sist møte i Hovedutval for kultur, idrett og integrering i Vestland fylke den 25.mars vart det handsama ei sak om tilskot til eit forprosjekt «K1 Høyanger - ein spektakulær attraksjon i hjartet av Norge».

Utvalet gjorde eit samrøystes vedtak om å løyve kr. 250.000 frå fylket til Høyanger Næringsutvikling AS som delfinansiering av prosjektet. Desse midlane er henta frå Riksantikvaren sitt verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet.

Få dagar etter kunne Ytre Sogn Avis og deretter NRK Vestland melde at eigaren av det gamle kraftanlegget K1 i Høyanger, Statkraft, hadde bestemt seg for å stenge og deretter rive desse trappene. Dette vedtaket var ifylgje kraftverksjefen i Statkraft i Sogn grunngjeve både med HMS-omsyn og at det låg utanfor Statkraft sitt ansvar å ta vare på dette kulturminnet.

Dette vedtaket i Statkraft har skapt sterke reaksjonar både lokalt, regionalt og nasjonalt. Statkraft har tidlegare gjort likande vedtak om å rive trallebanar og trapper i andre eldre kraftanlegg, t.d. i Tyssedal, Ålvik og Glomfjord - krafthistoriske kulturminner som har vore til stor glede for lokalbefolkninga og tilreisane.

På denne bakgrunnen vil eg gjerne reise fylgjande spørsmål i utvalsmøtet 28.april:

1. Kva ansvar har Statkraft som statleg kraftselskap og eigar av desse trappene langs røyrsgata for å halde dei vedlike som ein viktig del av krafthistoria og ein viktig del av samfunnsansvaret i kraft- og industrisamfunnet Høyanger?
2. Kva kan og kva vil Vestland fylkeskommune gjere for å sikre at desse trappene blir tatt vare på til glede og nytte for både lokalbefolkninga i Høyanger og storsamfunnet

Svar på spørsmål:

1. Det er eit felles ansvar å ta vare på kulturarv og bidra til at den vert forvalta på en god måte. I Noreg har Klima- og miljødepartementet det overordna, sektorovergripande ansvaret for forvaltning av kulturmiljø. I samsvar med sektorprinsippet har alle departement og underliggende verksemder eit sjølvstendig ansvar for kulturmiljø i eigen sektor. Det ansvaret inneber mellom anna å lage oversikter over kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi i eigen sektor og sikre at disse vert teke vare på. Sektorane har òg ansvar for å sikre at omsynet til kulturmiljø blir ivaretatt i eigen politikk, både når det gjeld myndesutøving og bruk av relevante verkemidlar. Sektorprinsippet vart tydeleg da kongeleg resolusjon [Forvaltning av statens kulturhistoriske eigedommar](#) i 2006 slo fast at sektorane skulle lage landsverneplanar. Forutan dei kulturminna som vert dokumentert før riving, har landsverneplanane to verneklasser: 1. for freding etter kulturminnelova og 2. for bevaring sektorinternt eller juridisk vern med heimel i plan- og bygningslova.

Kulturhistoriske eigedomar som skal fredast i ein landsverneplan vert valt ut av sektoren sjølv, i samråd med Riksantikvaren. For å forankra landsverneplanane har mange av desse vore på ha ein høyring i eigen sektor, i kommunar og fylkeskommunar. Statkraft sin landsverneplan legg opp til at [10 anlegg vert freda som nasjonale kulturminne etter kulturminnelova](#).

Høyanger-anlegga er ikkje prioritert for freding i Statkraft sin eigen verneplan. Verneplanen har heller ikkje vore på høyring til kommunar eller fylke.

Vestland fylkeskommune har ikkje vore samd i utvalet av dei 10 anlegga som vert freda, og har i lang tid vurdert Høyanger som kulturmiljø til å ha nasjonal verdi. Vestland fylkeskommune meiner framleis at kraftlandskapet i Høyanger er av høg kulturhistorisk verdi, og det vert difor no inkludert i Riksantikvarens registrering av kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Høyanger er ein viktig industristad på Vestlandet og kommunen sjølv vektlegg å ta vare på denne delen av historia i sin kulturmineplan: «Når det gjeld kraftanlegg er den førsteutbygginga i 1916-17 særst viktig for Høyanger si historie og identitet. Det var då industrieventyret byrja. Dette anlegget er i ettertid omtalt som Kraftanlegg 1 og omfattar

Kraftstasjon 1, røyrgater, trallebane, trapper og dammar i fjellet.» I gjeldande kommuneplan for Høyanger er K1 med røyrgate og trappeanlegg regulert til omsynssone bevaring.

Vi meiner Statkraft har eit ansvar for å ta vare eigne kulturminne og vi meiner at trappene langs røyrgata er eit definert kulturminne. Om Statkraft fredar ti anlegg etter kulturminnelova unngår dei ikkje plikta til å ta vare på kulturminne regulert til bevaring etter plan- og bygningslova. Sjølv eit statleg selskap må forhalda seg til både regionale og lokale styresmakter. Miljøminister Sveinung Rotevatn har i samband med denne saka peika på at trappene i Høyanger i første omgang er ei sak for kommunen og Vestland fylkeskommune og [«Dersom den regionale styresmakta meiner at det er grunnlag for det, kan ho vurdere ei mellombels freding.»](#)

2. Administrasjonen har vore i dialog med Høyanger kommune om saka og det er stor semje mellom lokale og regionale styresmakter om bevaring av trappene i Høyanger. Vestland fylkeskommune arbeider vidare saman med Høyanger kommune, Høyanger Næringsutvikling og Statkraft med eit lokalt verdiskapingsprosjekt knytt til Høyanger: [«K1 Høyanger - Bevaring og reisemålsutvikling»](#). Saman med Rogaland fylkeskommune arbeider vi også med eit større regionalt prosjekt knytt til [«Kraftturisme - opplevingar i det vestnorske kraftlandskapet»](#), der Høyanger er pilot saman med [kraftanlegget i Tyssedal](#) og [trappene ved Flørli kraftverk i Lysefjorden](#).

Administrasjonen arbeidar også opp mot nasjonale styresmakter. Statkraft fekk i 2010 NVE til å utarbeide eit framlegg til landsverneplan. Den vart ikkje godkjent av Statkraft, men vart lagt til grunn for eit smalare utval på 10 anlegg. Det har vore usemje mellom regional kulturminneforvaltning på eine sida, og Statkraft og NVE på andre sida, om verdisetting og forvaltning av fleire verneverdige kulturmiljø i kraftsektoren. Å harmonisere desse syna var ein viktig grunn til at NVE og Riksantikvaren i 2020 inviterte Vestland og Rogaland fylkeskommunar til å ta del i eit «Forprosjekt om revisjon av listeføring av verneverdige kulturminne i kraft- og vannsektoren». Arbeidet Vestland fylkeskommune har gjort med å identifisere verneverdige kulturmiljø i kraftsektoren har pågått i 2020 og 2021. Høyanger er mellom dei verneverdige anlegga Vestland fylkeskommune har spelt inn til NVE og Riksantikvaren. Forprosjektet er no i slutfasen, og vert lagt til grunn for utrulling i heile landet.

Utvalseiar vil også supplere fylkesdirektør sitt svar:

Utvalseiar viser til den nemnde [mediesaka i NRK Vestland](#), kor han kom med følgjande uttale:

«Stian Jean Opedal Davies er utvalseiar i Hovudutval for kultur, idrett og integrering i Vestland fylkesting.

- Eg meiner det er problematisk at Statkraft spring frå samfunnsansvaret som ligg i å ta vare på det kulturminnet og det området som er så viktig for Høyanger, seier Davies.

Han meiner fylkeskommunen først og fremst må gå i dialog med kommunen og Statkraft, men fylkeskommunen har eit verktøy til: Mellombels freding.

- Det er det strengaste og sterkaste verktøyet vi har, og vi er villige til å bruke det om det skulle måtte gå så langt, seier Davies.»

I tillegg har utvalseiar vore i god kontakt med ordførar i Høyanger om korleis vi kan løyse utfordringane som kraftverkstrappane og heile anlegget står overfor. Vedtaksmynde om mellombels freding er delegert til fylkesrådmannen, men det kan være aktuelt med ein sak for utvalet om anlegget i Høyanger.